

Københavns Universitet

Om lidt er der gået 100 år

Farø, Ken Joensen

Published in:
Maal og Mæle

Publication date:
2012

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Document license:
[Ikke-specificeret](#)

Citation for published version (APA):
Farø, K. J. (2012). Om lidt er der gået 100 år: Sproglighed. *Maal og Mæle*, (2), 6-7.

mål+2mæle

New Kids on the Blog

Hvad betyder blogmediet for sprogbrugen? Hvilke begrænsninger sætter det og hvilke muligheder rummer det for bloggeren? Louise Berg ser nærmere på tyske og danske blogs
side 8.

Skal tandlægen rette Deres udtale, soldat?

Vi sammenstiller en liste med militære tilsvi-
ninger fra det 19. århundrede med en fra det 20.
Er der egentlig nogen grundlæggende forskel?
Døm selv *side 7.*

Efternavnets historie

Historien begynder uden efternavne, og sådan
har de kongelige det stadig. Men der går kludder
i folkets navne flere gange, og nye systemer må
opfindes. Historien begynder *side 10.*

Kendes karakteren på kommafejlene?

Det er let at give karakter for gymnasiestile.
Man tæller bare fejl i tegnsætningen på de før-
ste to sider – eller hvad?. *Side 18.*

Bit-bat eller Bat-bit?

Ja, hvad skal produktet egentlig hedde? Det er
folk overraskende enige om. Læs om undersø-
gelsen af vokalrækkefølge, og få et bud på hvor-
for, *side 25.*

Sprogligheder 2

Sprechen Sie blog? 8

Om mediesprog
og mundtlighed 13

Snakker med mig
selv 19

Med eller uden
garanti 20

Årets Ord 2011 25

Led tid, 2 fri og
fedtmulecrawl 26

Dusin, snes og score 30

Sprogviden,
løsninger 31

Sprogviden 32

... i skolen lærte jeg at skri-
ve De med stort / Men jeg
ku' aldrig bli' til noget,
trods mit store ordforråd

(ShuBiDua,
»Den røde tråd«, 1978)

Sprogligheder

Denne brevkasse handler om sprogligheder. Det er spørgsmål og problemer om sprog, men det er også fine detaljer i sproget som man bliver opmærksom på, og som man vil gøre andre bekendt med. Går I rundt og tænker på sprogligheder, så send et brev om dem til redaktionen. De vil svare på brevet hvis de kan. Ellers kender de nok nogen de kan sætte til det. Send brevet til:

Carsten Elbro
Institut for Nordiske Studier
og Sprogvidenskab,
Københavns Universitet,
Njalsgade 120,
2300 København S
E-mail: ce@hum.ku.dk

? Børn og neutrum

Barn er neutrum, så det burde altid hedde, *er dit barn nyt på denne skole? Er dit barn ordblindt?* Men jeg synes bedre om *Er dit barn ny på denne skole? Er dit barn ordblind?* Er det noget med barn eller med mig?

Med venlig hilsen
Marina Norling

! Det normale er at der er overensstemmelse mellem et sætningsled og dets prædikat (omsagnsled): *Stolen er ny, den er pæn, men bordet er nyt, det er pænt.*

Når substantivet (navneordet) er

intetkøn og betegner et menneskeligt væsen, vælges der dog normalt ikke neutrum i prædikativet. Vi siger ikke *postbudet var venligt* men *postbudet var venlig*. Og på samme måde *kun ét medlem var positiv, gidslet var både tørstig og sulten, barnet er ret kvik, geniet virker igen lidt verdensfjern* osv.

Men så enkelt er det ikke. I eksemplerne ovenfor betegner substantiverne bestemte, identificerbare individer. For hvis de betegner det abstrakte begreb, hele arten eller et vilkårligt antal uidentificerede individer, så får vi neutrum i prædikativet: *et barn er mere sårbart end en voksen, mennesket er godt af naturen, men dette barn er mere sårbar end de andre, han er et menneske der let bliver sur og hidsig.*

Altså: *hvis et barn er nyt i klassen...., er jeres barn ny i klassen?* Disse regler overholdes næppe altid. Men det er hvad jeg vil svare en udlænding som vil vide besked.

EH

? Hvad betyder sal i Frejas sal?

Lars Dannemand Pedersen
København N

! Frejas sal er en metafor for 'Danmark'. Freja er den nordiske mytologiske frugtbarhedsgudinde, og hun står i romantikken for det lyse og venlige. Hendes sal er det rum

hvor hun færdes. *Sal* betyder altså det som det plejer, et stort rum med højt til loftet, men altså i nationalsangen brugt billedligt.

EH

? Kong Kristian

DR's tekst-tv skriver hvert år »Kong Kristian stod ved højen mast«, men staves det ikke Kong Christian?

Lars Dannemand Pedersen
København N

! I kongesangen skrives der sædvanligvis Kristian med K, se fx Højskolesangbogen nr. 481. I originalteksten, som er fra Johannes Ewalds syngespil *Fiskerne* fra 1779, står der *Kong Christjan stoed ved høien Mast*. Senere tider har moderniseret stavemåden i sangen hele vejen igennem, og så er det altså blevet til *Kristian*, til trods for at kongenavnene traditionelt staves *Christian*. Tænk bare på monogrammer på mønter, slotte og Rundetårn. De er altid med C.

EH

? Quiz-svar

Tak for den meget underholdende quiz om forkortelser. Jeg havde gættet mange rigtigt.

Mht. de manglende har jeg 2 forslag:
sfmp – stegt flæsk med persillesovs
pmb – pølse med brød
Gode sommerhilsner
Ebbe Hertel
Værløse

! Perfekt

KF

? Hippe forkortelser

Tak for en interessant artikel om forkortelser. På DR's hjemmeside fandt jeg dette: »Med sit seneste album MDNA topper Madonna på ny den britiske albumhitliste«. Det viser jo, at både forkortelser og MDNA er hipt.

Venlig hilsen
Malene Monka
København

! Til en vis grad vil jeg give dig ret. For forkortelser anvendes i mange tilfælde rigtignok stilistisk bevidst og markeret, og visse af dem absolut »hippe«. CPH, som vi tidligere har skrevet om, er et ret godt eksempel, nemlig når det fx indgår i navne som CPH:DOX, CPH WEST og CPH PIX (en københavnsk hhv. teknisk skole, dokumentar- og tegnefilmfestival). Og det er selvfølgelig evident, at forkortelser spiller en væsentlig kommunikativ og også stilistisk rolle hos unge sprogbrugere, der chatter og sms'er.

Men der er i musikalsk sammenhæng herudover også et rent praktisk

behov og en tradition for forkortelse af kunstnernavne, som til tider kan være lange. Således har nogle bandnavne etablerede forkortelser, der fungerer side om side med fuldformen, og konkurrerer med den: Fx FYC: *Fine Young Cannibals*, CCR: *Clearance Clearwater Revival*, NKOTB: *New Kids on the Block*, FGTH: *Frankie Goes to Hollywood*, OMD: *Orchestral Manoeuvres in the Dark* (med forkortelsen sikrer man sig i dette tilfælde også mod den overhængende fare for stavfejl), KMFDM: *Kein Mehrheit Für Die Mitleid* (her med adskillige fejl bevidst indbygget), DM: *Depeche Mode*, EBT: *Everything but the Girl*, eller de danske NHØP: *Niels Henning Ørsted Pedersen*, LOC: *Liam O'Connor*, DAD: *Disneyland after Dark*, og SBD: *Shu-Bi-Dua*. Andre, til dels længere navne er der mig bekendt derimod ikke konvention for at forkorte, fx *Einstürzende Neubauten* og *Curiosity Killed the Cat*.

Det er med forkortelser og hipness lidt som med tysk, som vi også skrev om for et par år siden (Mål og Mæle xx:x): Der er *noget* ved tysk, der i visse kontekster kan udløse en hipness-effekt. Men hverken kasserollebøjningen eller tysklærere er hippe som sådan. Det samme gælder forkortelser: *fvt*, *mht* og *PBS* opnår næppe nogensinde hipness-status.

Ideen til at forkorte Madonnas eget navn og bruge det som titel kommer fra en musikerkollega, hvis kunstnernavn nok især af praktiske grunde selv betjener sig af en forkortelse: M.I.A. (Mathangi Arulpragasam, et

tamilsk navn). *MDNA* skulle, ud over legemomentet, på en gang henvise til Madonnas DNA og designerdruggen MDMA (ecstasy). Et element af hipness kan slet ikke afvises her.

KF

? Komma efter *hej*

I en hilsen som *Hej, Carsten!*, skal der i den formelt være komma efter *hej*? De fleste mennesker udelader kommaet. Jeg har som regel regnet det for en gemen fejl. (Vokativ-kommaet er efterhånden en truet art blandt pøbelen.) Men jeg har til min rædsel fundet ud af at selv nogle af mine mest sprognørdede bekendte udelader dette komma.

Jeg sætter altid komma, fordi *Carsten* er en vokativ og derfor skal have komma omkring. Man sætter jo også komma i *Goddag, Carsten!* eller *Velkommen, Carsten!*.

Nogen argumenterer for at kommaet ikke bør være der fordi *hej* er for kort til at fortjene et komma. Det argument giver ikke mening for mig. Ord som *ja* eller *ti* er endnu kortere, men der skal stadig komma i *Ja, skat!* eller *Ti, din tølper!*.

Hvad mener I? Bør man sætte komma efter *hej*?

Med venlig hilsen
Claus Appel
København Ø

! Dit spørgsmål er meget kyndigt og grundigt formuleret, og du meddeler din egen stilling til problemet. Men du skriver ikke om du har konsulteret *Retskrivningsordbogen* for at få det officielle svar.

I den nugældende udgave af *Retskrivningsordbogen* er det nærmeste man kommer til det, den sølle § 48.2, en regel på tre linjer (Jeg har for resten selv været med til både at skrive og godkende paragraffen.) Der sættes komma ved tiltaleord, står der: *Kom herhen, Hans! Kammerater, nu er tiden inde!* Det er alt.

Jeg tænkte straks at Dansk Sprognævn også måtte have fået spørgsmålet om komma ved *hej*, så jeg henvendte mig og spurgte. Og ganske rigtigt: § 48.2 slår ikke til mere. Sprognævnet foreskriver at der ikke sættes komma når *hej* bruges som indledningshilsen, idet det har samme funktion som *kære* i fx *Kære Camilla. Tak for din mail...* Man kan eller ligefrem bør altså indlede et brev med fx *Hej Camilla* uden komma. Men når *hej* bruges som udråbsord, sættes der komma som altid: *Hej, du der! Kom ned derfra!* Og sådan vil reglen være i den ny udgave af RO.

Men det må stadig være korrekt at sætte komma i forbindelser som *Dav med dig, du gamle – farvel, Camilla – på gensyn, Carsten.*

EH

? Fantastisk

Er der gået inflation i ordet *fantastisk*? For nylig skrev Odd Norbom, at han havde hørt ordet brugt 74 gange i løbet af 35 minutters udsendelse på DR1. Udsendelsen handlede om kongehuset og ordet blev mest brugt om gæsternes påklædning.

Med venlig hilsen
Mike Bosworth

! *Fantastisk* har udvidet sit domæne fra at være et forstærkende adverbium til et adjektiv til også at kunne bruges som selvstændigt adjektiv. Man har længe kunnet sige og skrive »fantastisk interessant«, »fantastisk ærgerligt« osv., men nu kan *fantastisk* bruges alene, som regel med en positiv betydning: »Koncerten var fantastisk«, »middagen var fantastisk«.

Samme frigørelse fra forstærkende præfix til selvstændigt adjektiv har også ordet *kæmpe* taget. »Det krævede en kæmpemæssig indsats« kan nu udtrykkes som »det krævede en kæmpe indsats«. Den moderne form blev rettet af omhyggelige dansklærere før i tiden, men nu er *kæmpe* anført som adjektiv i *Retskrivningsordbogen*. Ordet *mægtig* har vandret samme vej som *fantastisk*, fra adverbium til adjektiv. »Det er mægtig godt« kan udtrykkes uden *godt*, altså »den/det er mægtig(t)«.

Men det er især den stigende hyppighed af ordet *fantastisk*, læseren har noteret sig, og den skyldes uden tvivl påvirkning fra amerikansk; vi ser en tilsvarende stigning i nabo-sprogene, og den går ganske rigtigt hånd i hånd med den inflation, der er gået i brugen af stærke og forstærkende udtryk. En god film var indtil for nylig straks *kanon*; her ser vi en overgang fra substantiv til adjektiv. Endnu før var filmen måske *herregod*, udskiftningen af ordene foregår i rask tempo, netop fordi de bruges så hyppigt, at de hurtigt devalueres og der-

for ikke længe duer til et betegne en meget høj grad af noget. Det kan man måske trøste sig med, hvis man har fået nok af *fantastisk*. Nogle finder allerede nu ordet for svagt og er gået over til at udbryde *verdensklasse!*, når noget gør særligt indtryk.

Den nye betydning af *fed* som positivt adjektiv har i nogen grad stabiliseret sig, men også dette ord må undertiden forstærkes; i en periode hørte man ofte *helt vildt fedt*. Om det er stærkere eller svagere end *fantastisk*, skal jeg ikke kunne sige. Jeg har skrevet en del om sproglig inflation og devaluering af udtryk i min bog fra 2011 »Dansk i nullerne«.

Ordet *fantastisk* som forstærkende adverbium omtales i »Ordbog over det danske Sprog« (1922), men som noget, der især forekommer i talesprog. Man bringer citaterne »det er saa fantastisk sørgeligt« og »han er fantastisk rig«, og funktionen som forstærker er placeret som en særlig underafdeling af hovedbetydningen »som vidner om overdreven (utøjlet) fantasi; som stammer fra ell. passer sig for en fantast.« Det tør siges, at den moderne brug har løsrevet sig noget fra den klassiske, som yderst ude stammer fra græsk.

JL

? Om lidt er der gået 100 år

Er der sket en betydningsændring af udtrykket *lige om lidt*? For mig bruges *lige om lidt* om noget der vil ske inden for de næste minutter eller timer. Nu bruges det i vid udstrækning om noget der først kommer til

at ske om flere måneder. Eller er det bare mig der har sådan en indsnævret udlægning af begrebet?

Venlig hilsen
Tue Eriksen
Århus

! Den samme iagttagelse har andre sikkert gjort, for denne betydning af udtrykket har været brugt i en del år nu. Se blot dette eksempel: »Virker tyngdekraften på antistof? Om lidt kender vi svaret [...] En markant forbedring af Cerns forsøg med anti-hydrogen gør det muligt inden for kort tid at afgøre, hvordan atomer af antistof påvirkes af tyngdekraften. [...] Inden for få måneder er svaret sandsynligvis kendt.«

Vi har altså nu tilsyneladende to betydninger: 1. i en fremtid der ligger i umiddelbar forlængelse af den aktuelle situation, dvs. inden for max. få timer; 2. i en relativt nær fremtid. Den nye betydning må være opstået som en betydningsglidning eller måske bevidst spøgende brug af betydning 1. Legen har bestået i at skifte tidsperspektiv fra kommunikationssituationen til et dramatisk længere perspektiv, fx en regeringsperiode, et helt livsløb, menneskehedens, eller universets perspektiv. Det er ikke et absolut tidsspand (du nævner selv måneder), men et relativt, der er tale om. Dvs. det kan også dreje sig om år, årtier, århundreder eller mere, hvis vi befinder os i den kosmiske kontekst: Her kan selv årtusinder være »om lidt«, fx hvis det drejer sig om, at nogen har fun-

det ud af, at Solen har en væsentligt kortere levetid end hidtil antaget.

Den Danske Ordbogs behandling af udtrykket tager i princippet højde for både den gamle og den nye betydning: »et ganske kort stykke tid ude i fremtiden, som regel kun et øjeblik«, men man kunne overveje at skille de to betydninger mere klart fra hinanden, for de opleves nok efterhånden af en del sprogbrugere som distinkte. Så meget desto mere, som at betydning 2 ser ud til at blive stadig hyppigere. Det tyder en sammenligning mellem Korpus.dk og en stikprøve af internettet på: I internetstikprøven er den nye betydning langt mere dominerende (ca. 40 %) end i korpusset, hvor den næsten ikke forekommer. Korpus.dk's tekster har generelt 10-

20 år på bagen, mens mange inter-nettekster kun er få år gamle eller endda dagsaktuelle. Det kunne støtte antagelsen om, at det er en nyere udvikling.

Kim Larsen og Leif Petersens »Om lidt« (blir her stille), som har fået status som en art moderne begravelsessalm, fanger dobbeltheden i udtrykket ganske godt: Strengt taget menes der vel 'i en relativt nær fremtid', fordi sangen snarere handler om, at vi alle må se døden i øjnene, at den indtræffer inden for en overskuelig fremtid. Men i den konkrete afsyngelseskontekst i fx en kirke, er det den absolut nære fremtid, altså her og nu, det gælder: Den afdøde bæres bort om få minutter. Sådan kan man i hvert fald udlægge teksten.

KF

mål+mæle

ISSN 0106-567X

Hjemmeside: www.malogmæle.dk
eller www.maalogmaele.dk

REDAKTION:

Kasper Boye, Carsten Elbro, Ken Farø,
Erik Hansen og Jørn Lund.

TYPOGRAFISK DESIGN: Henrik Birkvig

SKRIFT: FF Olsen. SATS: Sven Elbro.

EKSPEDITION OG ABONNEMENT:

Blad og Mål og Mæles plakat kan fås i Net-butikken via www.malogmæle.dk
eller
Studenterafdelingen, Det Humanistiske
Fakultet, Københavns Universitet,

Njalsgade 80, 2300 København S.

Tlf. 35 32 91 45.

E-post: maalogmaele@hum.ku.dk

Mål og Mæle udkommer 4 gange om året,
og abonnementsprisen er 225,00 kr. for
årgang 2012 i Danmark.

Eftertryk af tekst og illustrationer er tiladt
når kilden angives.

Spørgsmål til læserbrevkassen samt
manuskripter til Mål og Mæle sendes til:

Carsten Elbro, Institut for Nordiske Studier
og Sprogvidenskab, Københavns Universitet,
Njalsgade 120, København S
ce@hum.ku.dk

Sprechen Sie Blog?

■ Om sprogbrugen i personlige blogs

Af Louise Liljendal Berg Nielsen

I 2002 beskrev Mål og Mæle den nye skriftlige genre sms, der havde affødt en række forkortelsesstrategier på grund af de begrænsende 160 tegn, en besked kunne indeholde. Et skoleeksempel på, hvordan »teknikaliteter« påvirker sprogbrugen, og sprogbrugerne effektiviserer, når mediet kræver det, fordi de behersker et bredt register af udtryksformer, og vælger den adækvate form. Blogs er ikke umiddelbart underlagt sådanne tekniske restriktioner, men har der alligevel udviklet sig en særlig sprogbrug, der på anden vis er tilpasset mediet? Kan en undersøgelse af tyske blogs påvise en sammenhæng mellem indhold, udtryk og medie? I sidste del af artiklen vender jeg blikket perspektiverende mod dansk.

Kære internet-dagbog

Ordet *blog* er en sammentrækning af ordene *web* og *log*, og er en personlig side på internettet, som kan oprettes gratis hos en lang række udbydere. Her kan bloggernes forfatter, *bloggeren*, lave indlæg med tekster, billeder, videoer og links, og indlæggene ordnes i kronologisk rækkefølge med de nyeste øverst. Indlægget er ikke underlagt begrænsninger, hvad angår længde, og teksten gemmes oftest automatisk under skrivningen. Efter udgivelsen er det muligt at rette eller

slette et indlæg. Bloggen vil være offentligt tilgængelig eller kan, ved hjælp af privatindstillinger, kun ses af en begrænset gruppe. For det meste kender bloggeren ikke sine læsere, og der er tale om monologisk kommunikation, hvor læsere eventuelt har mulighed for at kommentere et indlæg.

Tematisk set er blogs mangfoldige: Hos flere online-aviser skriver en række politiske profiler debatblogs, og modebloggerne påvirker gadebilledet, når de fremviser *Dagens outfit*. Mange blogs fungerer som en slags online-dagbøger; her fortæller bloggeren om dagligdags begivenheder, eller nedskriver tanker og ideer. Undersøgelsens grundlag er netop sådanne personlige blogs, og her handler beretningerne om alt fra besøg på en hundestilling, skybrud, besøg fra en måske kommende kæreste og klipning af negle (!).

Talt sprog på skrift

For at undersøge, hvorvidt der er tale om en særlig sprogbrug, blev der i undersøgelsen set på forskellige sproglige niveauer: ordvalg, sætningsopbygning og retskrivning. Desuden blev brugen af ikoner behandlet.

De tyske blogs indeholdt alle tale-sproglige udtryk, såsom vendingen

immer nur Bahnhof verstehen (ikke forstå noget som helst), som det er at forvente i denne mere uformelle skriftgenre. Også udeladelse af stavelser forekom, når *haben* hos flere bloggere bliver til *hab* og *eine* samt *einen* skæres ned til *ne* og *nen*. I forskellige versioner trækkes også *es* sammen med det forestående ord i eksempelvis *aufs* og *wars*, og enkelte gange anvendes en apostrof til at markere sammentrækningen. Teksterne er dog præget af inkonsekvens, og en blogger skriver således både *gabs* og *gab es* i samme indlæg. Begge reduktionsfænomener kunne være motiveret af sprogøkonomi, havde der været tale om tegnegrænsede sms'er eller chat, hvor et højt tempo er forventet. I bloggenren må de dog tolkes som imitation af talt sprog eller eventuelt en sproglig afsmitning fra de to andre teksttyper.

Der findes også enkelte tilfælde af udeladelser på det syntaktiske plan, nemlig når bloggeren udelader *ich*, og blot skriver: *Wünsche euch einen schönen Start in die neue Woche* (Ønsker jer en god start på den nye uge). I andre tilfælde udelades både subjekt og hjælpeverb, uden at det dog forstyrrer forståelsen.

Sådanne udeladelser kan være motiveret af flere ting: Der kan være tale om, at bloggeren »taler på skrift«, eller det kan være udtryk for en opfattelse af en nær kommunikationssituation med klare kommunikationsroller.

Ähm...

Det er interessant, at denne monologiske kommunikation indeholder tydelige signaler fra dialogisk, mundtlig kommunikation såsom tøvesignalet *Ähm*. Den meget hyppige brug af udeladelsespunktummer angiver ligeledes bloggerens tøven og betænksomhed, og markerer en talepause (eller rettere: en skrivepause). De tre punktummer synes hos nogle bloggere fuldstændig at have erstattet kommaer og det sætningsafsluttende punktum: *Das Publikum war gut gemischt und vielfach bunt... ach stimmt ja... war ja ne Tattoo Convention... da soll das so sein...* (Publikum var godt blandet og tit farverigt... åh, er også rigtigt... var jo en tatoveringsmesse... der skal det være sådan...). I dette eksempel ses også den bemærkelsesværdige, dialogtypiske formulering *ach stimmt ja*, der giver indtryk af, at en samtalepartner har gjort indvendinger eller udvist undren: Bloggeren repræsenterer på den måde bloglæseren, der ikke er til stede, når ytringerne produceres.

Også gennem retskrivningen kompenseres der for skriftligheden, når intonation og nonverbal kommunikation gengives. Det gælder eksempelvis, når enkelte bloggere mangedobler vokalen i et ord og gengiver den måde, hvorpå der i det talte sprog kan trækkes på en stavelse: *ich hab' wieder soooooo viele schöne Sachen für Euch...* (jeg har sååååå mange dejlige ting til jer igen...). Andre vælger at intensivere enkeltord, sætninger eller hele tekstpassager ved brug af versa-

ler, kursivering eller fed skrift: *Es ist PHANTASTISCH hier!* Yderligere eksempler på lydner ortografi er det allerede nævnte *Ähm, hihi og Huhu!*, der indleder et blogindlæg, og fungerer som en slags påkaldelse af bloglæsernes opmærksomhed – om end læseren aktivt har klikket sig ind på bloggen og teksten kun skal konkurrere med tidligere blogindlæg.

Grafik med mimik

Et hyppigt brugt virkemiddel er smileys, som anvendes af størstedelen af bloggerne. Smileys mindsker distancen ved at formidle informationer, som er en vigtig del af *face-to-face*-kommunikation, men savnes på skrift, nemlig den talendes mimik. De små og enkle ansigter anvendes til at gengive skribentens humør, fx stor begejstring:

Es ist grandios, atemberaubend schön und sooo überwältigend! 😄

(Det er storslået, nervepirrende smukt og sååå overvældende!).

Meget ofte ses også den blinkende smiley med det skæve smil, der typisk angiver en indforståethed mellem blogger og bloglæser – tankevækkende, taget i betragtning af, at bloggen kan læses af alle internetbrugere:

Ich hätte mich länger über große Kameras und gute Fotos unterhalten sollen und wollen... 😊

(Jeg burde og ville gerne have talt mere om store kameraer og gode fotos...) De bloggere, der anvender flest smileys, lader så godt som hver

tekstpassage understøtte af den lille grafik (den skriftbaserede :-) ses kun i et fåtal), og smileys får en vigtig kommunikativ rolle ved at imitere face-to-face-kommunikationen.

Stephen King og Steven King

Som allerede slået fast, er planlægning og refleksion mulig, når blogindlægget skal skrives: Indlægget kan redigeres, også efter offentliggørelsen, og der er langt til en kommunikationsformer som chat, hvor hurtige, næsten umiddelbare svar forventes. Alligevel indeholder bloggene mange sproglige fejl og afslører, at der formentlig ikke hører en korrekturfase eller blot en gennemlæsning til det at forfatte et blogindlæg.

Det er vigtigt at skelne mellem tilfældige sjskefejl (performansfejl) og fejl, der beror på manglende sproglig eller ortografisk viden (kompetencefejl): I bloggene er kommasætning et godt eksempel på kompetencefejl, ligesom den fejlagtige brug af stort og småt begyndelsesbogstav, som det ses i *Pudelwohl*: der er tale om udtrykket *sich pudelwohl fühlen* »have det så godt som en puddel«, dvs. rigtig godt), og *pudelwohl* er sammensat af substantivet *Pudel* (der på tysk skrives med stort begyndelsesbogstav) og adjektivet *wohl*, der er den sidste og bestemmende del af ordet, hvorfor det skal skrives med småt. Også andre sammensatte ord skaber vanskeligheder, og bindestregen benyttes enten overflødig som i *Monats-Frist*, eller savnes i *Spaß Faktor*.

En blogger ser ud til at dække sig ind i tvivlstilfælde: Han skriver således både *Stephen King* og *Steven King*, og ordet *Virus*, der på tysk kan være både et maskulinums- og neutrumsord, benytter han to gange – og giver det hvert sit køn.

Performansfejlene afslører, hvordan produktionen af et indlæg foregår. Der er eksempelvis en række tastefejl: *gestenr* (*gestern*), *Moppeds* (*Mopeds: knallerter*) og *genauo* (*genau*), samt dobbelt eller manglende mellemrum mellem ord. I næsten samtlige blogs findes ortografiske fejl af den ene eller anden slags, og det efterlader et indtryk af, at bloggerne prioriterer tempo højere end en korrekturlæringsfase. Det kan skyldes den aktualitetstvung, som blogs i deres opbygning med det nyeste indlæg øverst er underlagt.

Et wir og et ihr

Bloggenren er monologisk kommunikation, der kan nå alle internetbrugere, og den skriftlige kommunikationssituation mellem afsender og modtager er præget af distance og anonymitet. Derfor er det bemærkelsesværdigt, at der forekommer klare afsender- og modtagerroller i bloggene. Bloglæserne tiltales implicit og eksplicit med den fortrolige og/eller uformelle flertalstiltaleform *ihr*.

Flere indlæg centrerer om et udefineret *wir*, som i følgende eksempel, der er blogindlæggets første sætning: *Am Sonntag waren wir in Hamburg*. Teksten er ikke rettet mod en førstegangsbesøgende, men en fast læser

af bloggen. Kun i én blog optræder ikke en førstepersonsfortæller, men hovedpersonen Lilli.

Flere steder findes mere implicite læserrettede ytringer, såsom *Viel Spass beim lesen!* (inkl. to ortografiske fejl) eller *Ich werde berichten* (Jeg fortæller (om den fremtidige udvikling i historien)). Bloggerne forestiller sig altså en dialogisk kommunikationssituation, hvilket bekræftes af, at billeder fylder en stor del af blogindlæggene; de er med til at bringe læseren tættere på bloggeren.

To danske topblogs

En af Danmarks mest læste blogs, *Slagt en hellig ko*, falder inden for samme indholdskategori som de undersøgte tyske blogs: Et indlæg begynder *Vi hentede mor i går*, og fortsætter i en beretning om en søndagsudflugt. Blogindlæggene er sprogligt velformulerede med et skønlitterært præg og der er ganske få fejl. Flere steder leges med sproget (*Morgenstund har Annemette på skærmen*), og der optræder kreative ord-dannelser som *fredagsforventningsfalbelader*, *ordensekse* og *næsesnydningskleenex*. Der anvendes få smileys, og enkelte markeringer med fed lægger tryk på ord. Mange indlæg slutter med en hilsen til læseren: *Må din søndag blive mild, lang og rig på det, du elsker :-)*

En anden populær blog tilhører den politiske kommentator Jarl Cordua. Her beskrives begivenhederne i SF's ledelse som *den mest underholdende politiske nedsmeltning siden*

K-balladen i slut1990'erne, og SF's kvindelige næstformandskandidater enten fremstår både kvik og smart i tøjet eller har behov for at slå ordet »stylist« op i en ordbog. Også her leges med sproget, når Liberal Alliance bliver til Looney Alliance og SF ikke bør ligge og flyde i den politiske hængekøje. Indlæggene er tale-sprogsprægede med enkelte fejl, hvoraf flere synes at være tastefejl. Desuden giver kommasætningen enkelte steder forståelsesvanskeligheder. Smileys anvendes ikke, og det er interessant, at markeringer med fed kun bruges til at fremhæve de navne, som de tekststunge indlæg beskæftiger sig med. Her optræder altså ikke de virkemidler, der i de personlige blogs anvendes i forsøget på at bringe læseren tættere på og imitere mundtlig kommunikation. Hos Cordua kommenteres dog ivrigt på indlæggene: Blandt andet bliver bloggeren bedt om at være opmærksom på sproglige fejl, hvortil der svares: *Jeg konstaterer, at de fleste synes jeg skriver tllstrækkeligt underholdende, så jeg overlever nok, at du synes jeg har for mange »at'er«.*

Mit blogsprog

Undersøgelsens størrelse gør, at der kun er tale om at kunne påvise mulige tendenser. Og tendenserne er mangfoldige. Sproget i personlige blogs har mange ligheder med sproget i uformelle e-mails og det kan sammenfattende konkluderes, at bloggerne foretrækker »at tale på skrift«, og benytter forskellige virke-

midler for at tilføje teksten de ting fra mundtlig kommunikation, der normalt må undværes på skrift: intonation og nonverbal kommunikation. Den monologiske tekst har dialogiske formuleringer, og bloggerne forsøger på forskellig vis at slå bro over den distance, der er mellem afsender og modtager. Et yderligere motiv kunne være en »skriv som du taler«-strategi, der skal overvinde den anonymitet, der præger skriften.

Perspektivering til den danske, politiske blog giver desuden et indtryk af, hvordan skriftens muligheder i andre bloggenrer anvendes, som det bedst svarer sig i forhold til indholdet og formålet med kommunikationen.

*Louise Liljendal Berg Nielsen (f. 1986)
stud.mag. i tysk
Københavns Universitet*

Om mediesprog og mundtlighed

Af Julie Fabricius

Det mundtlige sprog i de elektroniske medier er degenereret til det ubegribelige. Kommunikationen mellem radio/tv's oplæsere og lyttere fungerer ikke, fordi værterne taler i en jargon, som er det talte sprog fremmed, med overbetoninger og forstyrrende vejtrækninger og pauser på mærkelige steder i sætningen, fx:

»... OG Spanien det er ET af de lande der har været talt om (pause) i forbindelse (pause) med de STORE økonomiske (pause) hjælpepakker... – de store EUROPÆISKE økonomier SOM netop Spanien hvor landets økonomiske PULS slår alt for langsomt ...«

Opholdet på umotiverede steder i sætningen forvirrer øret der lytter, og de dynamiske tryk eller modsætningstrykket oveni gør sætningen uforståelig for selv et venligt lyttende øre. Og når lytteren ikke forstår hvad værten siger, bliver kommunikationen jo meningsløs. Vi åbner munden for at blive hørt.

Utilstrækkelig uddannelse

På Danmarks Journalisthøjskole og andre undervisningsinstitutioner hvor man uddanner vordende tv/radio-journalister, er der i forhold til den øvrige undervisning afsat så få timer til oplæsning og stemmetræ-

ning at det bliver ligegyldigt. Journalisthøjskolen spurgte mig om jeg ikke nok ville komme én, skriver 1, dag i et par timer (...) og lære de studerende at speake og lige fortælle dem noget om mundtlig formidling. som man kan læse om i min og professor Thore Roksvolds bog: *Anvendt retorik – tag sproget i munden* (Akademisk Forlag, 2004).

Den mundtlige formidling bliver mildt sagt underprioriteret selvom de fleste journaliststuderende i dag vil »være noget med medier«, altså radio og tv og gerne »mit eget program med mig selv som studievært«, som de sagde da jeg spurgte dem om hvorfor de ville være journalister. Det er vist ikke herfra, man skal vente noget oprør.

Mange af de studerende har sproglig fantasi, ellers var de heller ikke blevet optaget på uddannelsen, men det er kun få af dem der er i stand til at formidle deres tekster mundtligt. De er, med deres egne ord, fremmedgjorte over for teksten, ofte den tekst de selv har skrevet, i det øjeblik den skal siges højt. Når man læser op, fortolker man teksten hvad enten det er et Ritzau-telegram eller Guldhornene, og hvis oplæseren ikke har forstået hvad han eller hun siger, kan man regne med at lytteren heller ikke forstår det. Det er ikke blot et æste-

tisk problem. Det er et kommunikationsproblem.

At skrive mundtligt

De elektroniske medier har magt, og den forpligter. Tv og radio har et ansvar for at formidle de informationer der bliver sendt ud, så vi, lyttere og seere, hører og forstår dem – uden ordbog og undertekster. Men det sker alt for ofte at lytteren må opgive at høre efter fordi oplæseren ikke kan finde ud af at læse selv en simpel tekst op uden fejlbetoninger.

Det mundrette sprog er skrevet efter gehør på en måde der gør at det fungerer på både tekstplanet og lydplanet: Mens man skriver, skal man HØRE sin tekst. Teksten skal formuleres i rytmiske enheder der passer til åndedrætsrytmen, og den skal fremføres med talesprogets naturlige fraser og talesprogets naturlige betoning. Der er imidlertid næsten ingen radio/tv-værter, der taler dansk så vi umiddelbart forstår hvad der bliver sagt, hverken på DR, TV2 eller de øvrige kanaler.

Når studieværten konstant lægger modsætningstryk på ordene:

»... premiERministeren kommer til BYEN om FÅ dage og så skal han have en SNAK med UDVALGTE medlemmer AF regeringen...«

så mister lytteren overblikket og koncentrationen fordi vores perceptionsevne er konstrueret sådan at vi opfatter i helheder og ikke i enkelte ord.

Da TV2 gik i luften den 1. oktober 1988, ændrede mediesproget sig, desværre i den gale retning. Og nu taler stort set alle radio/tv-journalister dette underlige kunstsprog som ingen danskere taler. På alle radio/tv-stationer bør der være en professionelt ledet og systematisk undervisning i mundtlig formidling.

Langt de fleste af os »læser« vores daglige avis gennem »øret«, altså gennem radio og tv, men det afspejler sig ikke i det sprog der bliver talt. Den mundtlige formidling bliver behandlet som et vanrøgtet stedbarn. Det får ingen opmærksomhed idet man på redaktionerne åbenbart mener at tale kan vi vel alle. Også i en mikrofon. Det væsentlige må, tænker redaktørerne, være indholdet – historien – men hvis man har en væsentlig historie, er det spildt ulejlighed at formidle den i en form som gør det vanskeligt for lytteren at forstå hvad der bliver sagt. Form og indhold er to sider af samme sag.

Faget mundtlighed

Der bør gøres noget for at styrke vores sprogbevidsthed. Ikke bare journalister ved de elektroniske medier, men de kommende generationer skal helt fra første klasse lære at udtrykke sig mundtligt, og især på uddannelsessteder hvor man uddanner vordende mundtlige formidlere, bør faget mundtlighed (og stemmebrug) indføres som en fast del af undervisningen. Der er et skrigende misforhold mellem samfundsudviklingen, som viser at flere og flere

benytter sig af den mundtlige kommunikation, og undervisningen, som i alt for høj grad stadig fokuserer på det skrevne sprog.

Hvis man lægger hovedvægten på det talte sprog, vil eleverne så at sige erfare sig til musikken og rytmen i sproget og på den måde blive mere bevidste sprogbrugere, og hvis de skal skrive stil, bør de lære at læse den igennem, højt, for sig selv, inden den bliver afleveret. Under denne højtlesning, hvor man læser korrektur på sin tekst med ørerne – og ikke kun med øjnene – får man udviklet sit sprogøre og erkender sprogets iboende mundtlighed og det danske sprogs egen tone. Under højtlesningen vil en dårlig sætning få svært ved at passere. Man får mulighed for at høre om sætningen er for kringlet, for uklar i tankegangen. Der er stor forskel på at læse korrektur uden lyd og med lyd. Øjets tolerance over for det skrevne er langt større end ørets. »Det ser da meget godt ud«; men lyder det også godt? Prøv selv.

Mit arbejde på DR

Fra nytår 2012 har jeg undervist værterne (ca. 30) på P2. De fik af DR's kasseimester tildelt 3 timer hver og en introduktionstime, et møde for alle medarbejderne hvor jeg diskuterede med dem hvad undervisningen og mundtlig formidling drejer sig om. Så de vidste hvad de gik ind til når jeg skulle have dem enkeltvis – som jeg kattevenligt sagde til dem.

Min baggrund for at kunne sige noget om mundtlig formidling er

både teoretisk og praktisk idet jeg foruden min universitetsuddannelse har arbejdet som speaker/tilrettelægger på DR fra 1974 til 2009. I den periode har jeg speaket til alt lige fra programmer om små bløde pelsdyr til lange serier om 1. Verdenskrig. Derudover var jeg med til at opbygge TV2, hvor jeg fra stationens begyndelse var ansat som udsendelsesleder. Jeg er således bekendt med medierne, både radio og tv.

Inden mødet gav redaktionschefen mig et papir som P2-værterne havde fået, hvoraf det fremgår hvad DR forventer af dem i forbindelse med DR's »nye profil«. Her er udstukket nogle retningslinjer til »understøttelse af mere passion, større mod, og en styrkelse af den personlige vært på P2«.

P2's værter er næsten alle veluddannede med musikvidenskabelig baggrund, så de ved noget om det indhold de skal formidle, men de har ikke fået undervisning i mundtlig formidling – husets kerneydelse. I undervisningsforløbet med mig gav værterne udtryk for at det var dejligt for første gang at have mulighed for at blive hørt, om man så må sige, og tale om de problemer der kan være i kommunikationen med en lytter man aldrig ser når man som vært står i time efter time og taler og fortæller til »nogen«.

Radio/tv-værten er alene i studiet, men skal betjene sig af det dialogiske sprog. Han eller hun skal tale til nogen som ikke er der, og som ikke kan tilkendegive om de kan lide hvad

de hører. Som radio/tv-vært mangler man den resonansbund, den mulighed – i øjeblikket – for at få en reaktion på det man siger. Derfor er det vigtigt at man ved hvordan man bruger sit sprog – og sin stemme. Det eneste radioværten har at kommunikere med.

Undervisningen i mundtlig formidling bliver derfor at forstå sammenhængen mellem form og indhold. Hvordan kan man formidle sin viden så lytteren hænger på. Hvordan får man ordet til at bide sig fast i lytterens øre?

Jeg havde tilrettelagt undervisningen sådan at vi først lyttede til værtens sidste præstation/præsentation, og derefter kunne diskutere om formidlingen fungerede efter hensigten – om der var nærvær. Man kan forlange at værten er veloplagt og til stede, hvad enten det drejer sig om Mozart, overenskomstforhandlinger eller fiskerinoteringer. Han skal lyde som om han gider. Var der overensstemmelse mellem indhold og form? Fungerede stemmen med alt hvad det indebærer af frasering, tempo, artikulation, tonegang, pauser – alt det der er med til at gøre den mundtlige formidling vedkommende? Jeg bad værten om at lytte til sig selv med en lytters opmærksomme øre. Var præsentationen overlæsset, passede form og indhold til hinanden?

I forbindelse med DR's nye »profil« – der er skabt for at få flere lyttere og seere – kommer alt for mange af værterne til at gå ind i en rolle som ligger uden for opgavens natur og

den saglighed man må forventes at præsentere. Sagt med andre ord er det et problem at værten bliver gjort til en jublende annoncør frem for saglig præsentator. Så kommer man til at ende som en trepattet ko. Værterne har hele tiden i baghovedet at de endelig ikke må være for seriøse og dermed kedelige: Klassisk musik må ikke være for fint; og hvordan får de de unge til at dreje ind på kanalen? Det skaber en kunstig begejstring hos værterne, og kunstighed virker ikke stimulerende på lytteren. Man lukker for radioen. Den begejstring værten ønsker at videregive, vækkes ved hans indsigt i det han taler om. Man behøver ikke at fortælle *hvor fantastisk* man synes Mozarts musik er, det skal lytteren nok selv finde ud af. Ellers tager man kvælergreb på lytteren som forhindres i selv at finde ud af om musikken er fantastisk. Vil man helst sidde til bords med en der foregiver *begejstring* hele tiden, eller vil man hellere sidde til bords med en der med sin viden og indsigt begejstrer en?

Stemmetræning

Efter gennemlytning af præsentationen var det oplagt at lave stemmetræning. Inden vi tog fat på oplæsningen. Enhver stemme er enestående, lige som ethvert menneske er det. Vores lyd siger noget om hvem vi er, og hvordan vi har det. Vi genkendes stadig på vores lyd, som er enestående i ordets egentlige betydning.

Isokrates (436-338 f.kr.), en berømt talelærer, mente at hvis man

har en klar og tiltalende stemme ud over et »sind der er i stand til at erkende sandheden«, kan man blive en god taler. Radioværten bør have en stemme som er behagelig at lytte til. Lytterens øre er følsomt, og hvis stemmen tager opmærksomheden fra det, der siges, er der støj på kommunikationslinjen.

Ikke alle har en god stemme, men man kan lære at bruge sin stemme smukt, ikke nødvendigvis i æstetisk forstand, men hensigtsmæssigt. Under stemmetræningen fandt vi frem til hvordan stemmen kunne fungere bedst muligt. Stemmen er et instrument man skal lære at spille på, lige som violinisten skal øve sig på at lægge buen rigtigt på strengen så der kommer musik ud i den anden ende.

En god, det vil sige velfungerende stemme, er udgangspunktet for en vellykket kommunikation. Man skal være i stand til at formidle sin viden ved sin evne til at bruge sit sprog, det sprog der passer til netop det man siger, og sin stemme. Den begejstring værten ønsker (eller bliver pålagt) at videregive, vækkes ved værtens indsigt i det han taler om.

Problemet for de fleste radio/tv-værter er imidlertid at de overgør deres formidling ved enten at være kælne (»du har nu stillet ind på DR's talekanal«, som det blev sagt en morgen på P1), eller for begejstrede, for jublende, hvorved de fratager lytteren mulighed for selv at føle et eller andet ved det der bliver sagt eller spillet.

Inden vi gik i gang med stemmetræning, lyttede vi til en optagelse af værtens sidste præsentation og tog det som udgangspunkt for dagens arbejde. Den person jeg lyttede til, passede ikke altid sammen med den person der sad ved siden af mig og lyttede. Det passede heller ikke altid sammen med det der blev sagt. Pålægget om at vise mod, personlighed og passion gør ikke sagen bedre. Samtidig skal DR, bliver der sagt, have fat i »nye (unge) lyttere«, og det, mener redaktørerne, kan kun lade sig gøre hvis værterne vender vrangen ud af sig selv og fortæller hvad de selv *føler* ved den musik de præsenterer. I denne kunstige begejstring svækkes værtens etos og dermed lytterens interesse. Og unge lyttere kan jo også skelne mellem sandt og falsk.

Hvis man vil gøre indtryk, eller sætte aftryk, må man kunne beherske sit udtryk. Det er aldrig ligeegyldigt hvordan man siger hvad. Man kan have de hæderligste intentioner, og man kan have en viden om noget, men hvis man ikke evner at formidle denne viden, har denne viden – sat på spidsen – ingen betydning.

Fortsættelsen

I begyndelsen af juni holdt P2-redaktionen atter et fællesmøde hvor vi kunne tale om hvad værterne havde fået ud af undervisningen, ligesom jeg havde mulighed for at fortælle om min oplevelse af undervisningsforløbet.

De tre timer jeg havde fået stillet

til rådighed med hver enkelt vært, har været nyttige, som en begyndelse. Værterne taler nu på redaktionsmøder om den mundtlige formidling. Jeg har foreslået dem at de ikke blot lytter til egne præsentationer – man lærer meget af at lytte til sig selv, hvor svært det end kan være – men også til de andres og kommer med konstruktiv kritik og (jublende) ros.

Mit fortsatte råd til dem var og er: Journalisterne og værterne bør fortsætte med at lave åndedrætsøvelser – det gavner stemmebrugen – og med at lytte til deres egne udsendelser med en lytters opmærksomme øre. Og de skal være sig selv og ikke påtage sig en anden rolle – end den de er. Først da kan de være til stede i det de siger. Først da vil de (måske) kunne levere det mod, den personlighed og den passion man efterlyser. Og så foreslog jeg dem evt. at sætte et ansigt på mikrofonen – det kan være nyttigt at man har én at tale til – og, som jeg så venligt sagde til dem, de måtte gerne bruge mit kontrafej hvis det kan hjælpe, så de til stadighed fastholder sprogets helt naturlige gangart.

De ved noget om den musik de skal formidle, og de ved at indhold og form hænger sammen, med alt hvad det indebærer af tempo, pauser – (i pausen fortsætter musikkens (sprogets) rytme, som Carl Nielsen udtrykker det i *Levende musik*), artikulation, betoning, volumen, klang, etc.

Og så skal de også huske glæden

ved at få lov at oplyse den interesse-rede lytter; for lytteren er som udgangspunkt interesseret. God oplysning er god underholdning. Den kyndige vært deler generøst ud af sin viden, og den kyndige vært skal aldrig undervurdere lytteren. Tal op til mig.

Så skal de nok få alle de lyttere der kan være i en radiokanal!

*Julie Fabricius (f. 1946)
Ekstern lektor, cand. mag.
Sprogkonsulent DR*

Indre dialoger

■ En sproglig iagttagelse

Af Sandra Tøttrup Jensen

Alle går vi af og til og taler højt med os selv. Når det går op for os, reagerer vi ofte med et smil på læben, eller også kigger vi os befippede omkring for at se, om nogen »opdagede« os. Men det sproglige beredskab er aldrig i ro, for vi taler også med os selv, selvom vi ikke åbner munden. Jeg har været en tur på meditationsophold i 10 dage – uden at sige et ord. Her blev jeg overrasket over den indre storm af ord, der pludselig opstod.

For det meste hørte jeg min egen stemme kommentere en fortidig, nutidig eller hypotetisk fremtidig hændelse. Det fungerede, som når man læser med en indre stemme. For eksempel:

Fortid: »Jeg sov da også dårligt i nat, gad vide om ...«. »Det var da bare flot med den solnedgang, bare jeg får den at se igen«.

Nutid: »Av, hvor gør det ondt at sidde i skrædderstilling!« »Mmm, sikke en blød pude«.

Fremtid: »Når jeg kommer hjem, vil jeg også sørge for at ...«. »Bare vi får noget lækker mad til middag«.

Det hele poppede op i en stor pærevælling, uden nogen form for struktur, kædet ind i hinanden.

Flere stemmer

Karakteristisk for situationen var en konstant indre krig, jeg selv ledte. En krig, der blev udkæmpet med ord i indre tale. Jeg talte konstant med mig selv, for at overbevise mig selv om at være fx udholdende. Hvor mange stemmer der var, er uklart, men holdningerne var utallige, fx:

1. stemme: »Jeg kan ikke klare det«.
2. stemme: »Jo du kan!«

1. stemme: »Jeg vil ikke sidde her mere!«
2. stemme: »Du bliver siddende!«

En tredje stemme må have forsonet de to – for på et tidspunkt stilnede krigen af. Og der blev lidt mere stille. Men kun for en stund, for straks trådte et nyt emne frem, der trængte til at blive debatteret.

Ak ja. Selvom vi fysisk lukker munden, er det sproglige beredskab aldrig i bero. Selv i det indre er der en afsender og modtager. Hvad der er hvad, og hvem der er hvem, er mig dog en gåde. Men prøv det af derhjemme, måske I finder svaret. Måske ikke.

Med eller uden garanti?

Af Bjarne Ørsnes

Hvad vil det sige, at noget er *garanteret* og *garantiert* på hhv. dansk og tysk? I mit lokale Penny-supermarked på Prenzlauer Allee i Berlin havde jeg mulighed for at vinde en bil. Med indkøbene fulgte nogle brikker, som man klæbede ind i et samlehæfte. Brikkerne forestillede udsnit af en bil, og hvis det lykkedes at få samlet en hel bil, skulle man sende sit hæfte ind – »Und schon haben Sie das Auto garantiert gewonnen!«. Jeg var ret forvirret over formuleringen, som jeg læste som: 'Og så har De garanteret vundet en bil!' Har jeg nu vundet en bil eller ikke, hvis det lykkes mig at samle et helt billede? Og hvis ikke Penny selv ved det med sikkerhed, hvem så? Problemet er jo, at *garanteret* i en dansk sætning som *Du har garanteret vundet!* ikke leverer nogen garanti. Tværtimod betyder det 'jeg er overbevist om, at du har vundet'. Men sådan behøver det ikke at være på tysk. I »Sie haben garantiert gewonnen!« betyder *garantiert* åbenbart noget andet. I denne sammenhæng betyder det faktisk, at der foreligger en garanti, og afsenderen kommer til at stå inde for den.

Parret *garanteret/garantiert* hører altså til de falske venner (se *Mål og Mæle* 30:3) – vi tror vi kender hinandens sprog, men det gør vi ikke helt alligevel. Og hvad værre er: Det tyske

garantiert kan faktisk også betyde 'med stor sandsynlighed' ligesom på dansk. Og *garanteret* kan på dansk sandelig også betyde, at der rent faktisk foreligger en garanti, men ikke helt så tit som på tysk. Så man skal holde tungen lige i munden.

Hvornår er noget garanteret på dansk?

Garanteret er et vanskeligt ord i dansk. Verbet *garantere* betyder ifølge Den Danske Ordbog (som i øvrigt imponerende præcist indfanger spidsfindighederne i betydningen af *garanteret*, mens Duden Universalwörterbuch slet ikke har opdaget dem) 'at tage ansvaret for noget eller at give sikkerhed for noget' – og det er præcis hvad jeg gør, når

(1) Jeg garanterer, at alle breve bliver besvaret.

Så kan jeg få vrøvl, hvis nu ikke alle breve bliver besvaret. Jeg giver en garanti, og det kan jeg gøre, fordi jeg selv har indflydelse på, om brevene bliver besvaret eller ej. Men der findes også andre anvendelser af *garantere*, som ikke er helt så klare, for eksempel:

(2) Jeg garanterer, at du ikke bliver til grin i det tøj.

Her har jeg vel ikke fuld kontrol over effekten af en bestemt påklædning i et bestemt selskab og betydningen

nærmer sig mere 'Jeg er overbevist om, at ...'. Og det er de to betydninger, der spøger i brugen af *garanteret*.

Brugen af verbet *garantere* som i (2), hvor der altså ikke reelt er nogen garanti, er nok en »uegentlig« anvendelse af *garantere*, og det nævnes da heller ikke som en særlig betydning i Den Danske Ordbog. Når man bruger verbet *garantere*, foreligger der (næsten altid) en garanti:

(3) Vi er garanteret et værelse på Hilton.

(4) En garanteret holdbarhed på 5 år.

Man ved ikke nødvendigvis altid, hvem der udsteder garantien, men den er der. Når man bruger *garanteret* som participium, altså som verbum, foreligger der næsten altid en garanti, og nogen kan blive hængt op på ikke at leve op til garantien.

Det begynder at blive vanskeligt, når *garanteret* bruges som adverbium. Om det nu er det samme ord der optræder i en ny rolle, eller om der er tale om en klon, der har specialiseret sig i at være adverbium, er svært at afgøre. Hvis *garanteret* som adverbium lægger sig til et adjektiv, ligner det stadig meget sit ophav, nemlig verbet *garantere*: der foreligger næsten altid en garanti fra en eller anden, som ikke nævnes:

(5) Peter har købt en kylling, som forretningen kalder garanteret salmonellafri

Her kan nogen få problemer, hvis vi alligevel skulle gå hen og blive syge. Læg mærke til, at *garanteret* i (5) står efter det tidsbøjede verbum kal-

der. Og læg så mærke til, hvad der sker, hvis *garanteret* pludselig springer om foran kalder:

(6) Peter har købt en kylling, som forretningen garanteret kalder salmonellafri.

Nu er det mig som afsender, der har en stærk formodning om, at forretningen nok vil bilde os noget ind. Men der foreligger ingen garanti. Ved på den måde at stå før det tidsbøjede verbum i en ledsætning følger *garanteret* sig til rækken af sætningsadverbier, som udtrykker en indstilling til sætningens indhold. De understregede adverbier i (7) er alle sætningsadverbier:

(7) Jeg har købt en kylling, som heldigvis/sikkert/næppe er salmonellafri.

Adverbier som *heldigvis* siger noget om, hvordan afsenderen *evaluerer* indholdet i sætningen (godt eller dårligt), mens adverbier som *sikkert*, *næppe* og *garanteret* siger noget om, hvor *sikker* taleren er i sin sag. Så *garanteret* kan både optræde som sætningsadverbium og som adverbium, der lægger sig til et adjektiv. Når *garanteret* er sætningsadverbium er det i reglen uden garanti, og når det lægger sig til et adjektiv – så er det i reglen *med* garanti. Og det gør jo en forskel. Uheldigvis er det kun i ledsætninger, at man på den måde kan skelne mellem *garanteret* som sætningsadverbium og som adjektivadverbium. I hovedsætninger kan man ikke altid se forskel. Hvis jeg for eksempel siger:

(8) Kyllingen er garanteret salmonellafri,

kan det både betyde, at jeg stærkt går ud fra at kyllingen er salmonellafri, og sandelig også, at nogen har givet mig garanti for, at kyllingen er salmonellafri. Lettere bliver det ikke, når man kigger på, hvordan *garanteret* som sætningsadverbium så bliver brugt. For nogle gange bliver det faktisk brugt i en betydning, hvor der synes at foreligge en garanti, som f.eks. i:

(9) en liste over de cirka 75 bilmærker, der garanteret kan køre på 95 oktan blyfri.

Men når man kigger på autentiske eksempler med *garanteret* som sætningsadverbium, er det yderst sjældent, at man får betydningen 'med garanti'. Og selvom man umiddelbart forstår det som, at der måske nok foreligger en garanti, er det stort set aldrig afsenderen selv, der giver garantien. Og derfor vil man vel heller ikke være helt tryk ved et løfte, der indeholder *garanteret*:

(10) Jeg afleverer garanteret bilen i morgen!

mens *garantere* som verbum er ganske betryggende i et løfte:

(11) Jeg garanterer, at jeg afleverer bilen i morgen!

Så selvom man måske ikke skulle forvente det, virker *garanteret* faktisk afsvækkende, når man bruger det som sætningsadverbium på dansk. Som sætningsadverbium indebærer *garanteret* i langt de fleste tilfælde, at der netop ikke er nogen garanti.

Tyske garantier?

Let bliver det heller ikke, når man bevæger sig over i tysk og møder den (til tider) falske ven *garantiert*. På tysk kan man også iagttage, at *garantiert* til forveksling minder om et perfektum participium, men at ordet faktisk har frigjort sig fra verbet og bevæget sig over i ordklassen adverbier. Når *garantiert* lægger sig til et adjektiv, er der stort set altid en garanti fra en eller anden, ligesom på dansk. Det gælder for eksempel, når et diskotek forsøger at lokke 40+-folket af huse ved at love:

(12) Eine garantiert technofreie Party.

Når *garantiert* derimod ikke lægger sig til et adjektiv, men står alene i sætningen, er det anderledes end på dansk. Her kan *garantiert* uden problemer både betyde 'med garanti' og 'uden garanti'. Sætning (13) har to betydninger, når man ikke kender den nærmere sammenhæng:

(13) Ihr Wunsch wird garantiert erfüllt.

Det kan betyde: 'Det garanteres, at Deres ønske bliver opfyldt', men også: 'Deres ønske bliver efter al sandsynlighed opfyldt'. Udslagsgivende er nok, om afsenderen er i en position til at udstede en garanti eller ej. Hvis en sætning som (13) siges af en hotelmanager til en gæst, vil man forstå det som 'Det garanteres at, ...'. Hvis sætningen derimod siges af den ene hotelgæst til den anden ved kanten af swimmingpoolen, vil man nok forstå det som 'Efter al sandsynlighed...!'

Men der findes også sammenhænge, hvor der kun kan være tale om én af betydningerne. Hvis *garantiert* står helt alene, er det 'med garanti', og det er afsenderen, der giver garantien. Denne brug af *garantiert* alene findes ikke rigtig på dansk og oversættes bedst med Vær sikker på det!. Det gælder for eksempel, når en Formel 1-chef udtaler om Michael Schumacher:

(14) Michael kommt zurück. Garantiert!

Her vil man på dansk sige: Michael kommer stærkt igen. Vær sikker på det!! Og på tysk skal det nok også forstås som 'Das ist hiermit garantiert'. Hvis *garantiert* forekommer i et spørgsmål, er det også i betydningen 'med garanti'.

(15) Hörst du garantiert auf zu rauchen?

Det betyder altså, 'lover du, at du holder op med at ryge?' Det lyder mærkeligt at bruge *garanteret* i et tilsvarende spørgsmål på dansk. Faktisk er det et kendetegn for sætningsadverbier, at de helst ikke dukker op i spørgsmål:

(16) Holder du garanteret op med at ryge?

Man kan også se eksempler på, at *garantiert* bruges i overskrifter, som ikke er hele sætninger med både et subjekt og et verbum. De er bygget op om en infinitiv, der er det centrale budskab. Og her finder vi kun betydningen 'med garanti'. De fleste blade af mere kulørt tilsnit har med jævne mellemrum en overskrift af typen:

(17) Garantiert abnehmen in 4 Wochen! (egtl. »garanteret tabe sig på 4 uger«).

Det går slet ikke på dansk, hvor *garanteret* kræver en hel sætning. Her kan man f.eks. oversætte verbet *abnehmen* med substantivet *vægttab* (»garanteret vægttab på 4 uger«). Og så er vi tilbage ved participiet *garanteret*, som præcist har betydningen 'med garanti' som i den oprindelige tyske overskrift, og så passer penge. Netop fordi *garantiert* også kan bruges forstærkende i betydningen, at der foreligger en garanti, finder man det også i trusler og (andre) løfter. På tysk kan man f.eks. sige:

(18) Wenn du mich bei der Polizei anzeigst, bringe ich dich garantiert um!

Direkte oversat til dansk lyder det spøjst: »Hvis du melder mig til politiet, slår jeg dig garanteret ihjel!« Det kommer lidt til at lyde, som om man ikke helt selv er herre over, om man nu slår modparten ihjel eller ej. Her skulle man nok hellere sige: »Hvis du melder mig til politiet, er du død!«

På dansk har *garanteret* altså overvejende afsvækkende virkning: Afsenderen er ikke helt sikker. På tysk kan *garantiert* som adverbium både være afsvækkende og forstærkende. Nogle gange er det klart, hvad der menes, men ikke altid – og her må man kigge nøje på sammenhængen. Når Penny skriver: »Und schon haben Sie das Auto garantiert gewonnen!« må man ud fra sammenhængen faktisk forstå det som en garanti for, at man har vundet (Penny må jo

vide det) – og man kan se af de (til tider ophedede) debatter på Nettet, at det præcist er blevet forstået sådan af deltagerne i konkurrencen. Der skete nemlig det uheldige, at der var flere »færdige puslespil«, end der var biler.

Men ikke kun tyskerne selv kan få problemer med ordet *garantiert*. Danskere kan jo så i høj grad også. Dels kan man som dansker uforvarende komme til at stå inde for noget, man måske ikke ønsker at stå inde for – dels kan man komme til at misforstå et budskab på tysk, hvis man tror, at *garantiert* altid betyder det samme som på dansk. Hvis *garantiert* er brugt som verbum, eller hvis det lægger sig til et substantiv eller adjektiv, er man på nogenlunde sikker grund: *garantiert/garanteret* bruges på samme måde på de to sprog. Hvis *garantiert* på tysk lægger sig til noget, der er mindre end en hel sætning som i (17), betyder det 'med garanti', og det er en brug af *garantiert*, som ikke findes på dansk. Som sætningsadverbial betyder *garanteret* på dansk (næsten) altid 'efter al sandsynlighed', mens man på tysk er nødt til at kigge nøje på sammenhængen. Det afgørende er, om nogen er i en position til at udstede en garanti eller ej. Hvis jeg f.eks. siger, »ich höre garantiert auf zu rauchen« ('jeg kan garantere for, at jeg holder op med at ryge'), har jeg selv indflydelse på mine rygevaner, og det vil forstås som 'med garanti'. Hvis jeg derimod siger »ich

höre garantiert auf zu frieren« ('jeg holder garanteret op med at fryse'), vil det typisk forstås som 'uden garanti', altså 'efter al sandsynlighed', fordi man i reglen ikke kan kontrollere, om man fryser eller ej. Og isoleret betragtet kan en sætning som »Die Lieferungsfrist wird garantiert eingehalten« ('leveringsfristen bliver garanteret overholdt') både være med og uden garanti. Det afhænger af afsenderen og omstændighederne, om der nu foreligger en garanti eller ej. Ingen sagde det skulle være let.

Bjarne Ørsnes (f. 1963)
 lektor i tysk og lingvistik ved CBS
 2008-2012 forsker ved
 Institut for tysk og nederlandsk filologi
 ved Freie Universität Berlin

Årets ord og udtryk 2011

Andre medier har været der før *Mål og Mæle*, men det lader vi os ikke anfægte af: Vi skelner mellem *Årets ord* og *andres ord*. *Årets ord* i *Mål og Mæle* er stadig *årets ord*. Og når andre rammer rigtigt i deres valg, så anerkender vi det. Så vi stadfæster hermed, at årets ord er ... *arabisk forår*.

Det er et af den slags ord, der befinder sig på grænsen. For det første er det jo mere et udtryk – en ordforbindelse – end det er et ord. På den måde kårer vi på én gang årets ord og udtryk, ligesom vi tidligere har kåret begge kategorier hver for sig. For det andet er udtrykket på grænsen til at være et proprium, et navn. *Arabisk forår* markerer jo en bestemt, unik historisk begivenhed eller proces. Men det gør *middelalder* også, og medtages ikke desto mindre i alle ordbøger. I modsætning til vores ord, som i fx *Den Danske Ordbog* ikke optræder som selvstændigt opslag. Det gør den i denne sammenhæng relevante betydning af komponenten *forår* imidlertid.

Et *forår* i overført forstand er en begyndelse for nogen eller noget, hvortil der er knyttet håb og optimisme. Ordet forbindes med ungdom, ligesom *efterår* forbindes med afslutning og alderdom, jf.: »Anthony Hopkins er fabelagtigt charmerende i

rollen som denne smånussede, halvskøre, elskværdige mand i sit livs efterår«. I *Det forsømte forår* af Hans Scherfig forsømmer studenterne i mere end én forstand deres forår, nemlig også deres ungdom (en tvivlsom analyse i øvrigt). Midt mellem disse to ekstremer kan man udnytte årscyklussens metaforik, som fx i den danske filmtitel *Deres sensommer* om et aldrende ægtepar (Fonda og Hepburn).

Anvendt i politisk kontekst signalerer *forår* optimisme og opbrud. Det *arabiske forår* er en frisk begyndelse, noget nyt efter en lang politisk vinter med militære diktaturer. Ordet er i forvejen kendt fra andre politiske *forår*, først og fremmest det tjekkoslovakiske i 1968, der i dansk især kendes som en konstruktion med præpositionalforbindelse: *Foråret i Prag*. Andre sprog, fx engelsk og tysk, anvender et foranstillet attribut: *Der Prager Frühling / The Prague Spring*. Det er dette udtryk, der har inspireret til det *arabiske forår*, der nu er *Årets ord 2011*.

Endelig er der jo *Forår for Hitler*. Filmen, der er fra samme år som det tjekkoslovakiske tøbrud, hed i originalen *The Producers*. Det var en indlagt ironisk-satirisk Hitler-hyldende sang i filmen, som bar den årstidsrelaterede titel: »Springtime for Hitler

Led tid, 2 fri og fedtmulecrawl

Af Jan Heegård og Ida E. Mørch

»Hvad gik du på 100 bryst?«, "Pers med 5, selvom min pull-out kiksede«. En sådan replikveksling er typisk for børn der svømmer konkurrence-svømning. Den er et eksempel på en svømmerjargon der til tider kan være svær at forstå for ikkeindviede. Replikkerne kan oversættes således: »Hvor hurtigt svømmede du 100 m brystsvømning«, og der svares »jeg svømmede i personlig rekordtid med en forbedring på 5 sekunder, selvom undervandstaget efter vendingen kiksede«. Svømmerjargonen er overraskende omfattende, men børnene lærer hurtigt at bruge den indbyrdes, og den bliver på den måde til en slags gruppemarkør for indforståede. Artiklen giver et lille indblik i jargonen. Vi kan af pladshensyn ikke beskrive alle de særtræk ved jargonen som vi har opsnapet. Vi henviser i stedet til ordlisten på Mål og Mæles hjemmeside (www.malogmæle.dk, 'Mere materiale') og holder os her til nogle af de mere karakteristiske træk.

Svømmearter og discipliner

Svømmere gør stor brug af afkortede ord, bl.a. til at betegne tre af de fire svømmerarter. Brystsvømning er blot *bryst*, og rygcrawl er *ryg*. *Butterfly* undergår den ellers sjældne afkorting af begyndelsen af ordet og bli-

ver til *fly* – med dansk udtale, vel at mærke. (Sjovt nok bruger andre sprog deres eget ord for sommerfugl for butterfly, fx *Schmetterling* på tysk, *fjäril* på svensk, *motyl* på polsk). *Fly*, *ryg*, *bryst* og *crawl* udgør tilsammen – og i den rækkefølge – disciplinen *individuel medley*, eller blot *medley*, med forkortelsen *IM*. Somme tider svømmes medley i omvendt rækkefølge til træning, og så er forkortelsen *MI*. *Medley* er i øvrigt fælleskøn, fx *Hvordan gik det i medleyen?*, men det er ikke noget hverken *Den Danske Ordbog* eller *Retskrivningsordbogen* – indtil videre – har taget hensyn til. Begge angiver intetkøn ved 'medley'.

Især *crawl* kan svømmes på et ual af måder. Disse betegnes med sammensætninger: *Fedtmulecrawl* er *crawl* hvor man roterer rundt om sin egen akse (som den fjøgede Fedtmule gør i en ældre Disneytegnfilm), *kylingecrawl* er *crawl* med hænderne i armhulerne og albuerne over vandet (til træning af høj albueføring ved *crawltagene*), og i *ventecrawl* påbegynder man først næste armtag når det forudgående er ført til ende. Se flere *crawl*stilarter i ordlisten under 'svømmearter'. En mere bemærkelsesværdig svømmearter er *toiletsvømning*, en art styrketræning hvor man er i siddende stilling med benene strakt

foran sig mens man laver korte roterende armtag i vandoverfladen på en sådan måde at man bevæger sig fremefter.

Vendingerne er vigtige elementer i en svømmestil. Ikke overraskende betegner en del af svømmerterminologien elementer af vendingerne, og her bruges der engelske låneord: *Brush* hedder det når man i *fly* og *bryst* i indslaget fører den ene hånd fra oven og ned og nøjes med at lade finger-spidserne og ikke hele håndfladen berøre bassinkanten. *Streamline* er den helt udstrakte kropspostion man indtager når man sætter af (så man skyder som en pil gennem vandet). *Pull-out* betegner som nævnt undervandstaget efter vendingen i brystsvømning, hvor svømmeren først gennemfører et såkaldt langt armtag hvor hænderne trækkes helt tilbage til lårene, og derpå et kraftigt ben-spark, evt. med et *flybenspark* før det første egentlige armtag påbegyndes.

Træning

Et *træningspas*, eller blot *pas*, dvs. en omgang træning, starter med 30-60 min. *dryland*, som er styrke-, balance- og smidighedstræning på land før selve *vandtræningen*. *Drylandøvelserne* kan have ret opfindsomme navne, fx *foldekniv*, *kænguru*, *frø*, *flyvende hvalros*, *supermand*, under hvilke man indtager en kropspostion der kan minde om ordenes egentlige betydning. Andre betegnelser kender læseren sikkert selv fra gymnastiksalene eller fitnesslokalerne: *romave*, *krydsløft* og *armrul*.

Til vandtræningen benyttes en række redskaber: *Zoomers* er korte svømmefodder (som bruges til indtræning af god *benteknik* – og den hurtigere hastighed man automatisk opnår hermed, gør desuden at man kan nå flere *træningskilometer* på et *pas*). *Pull-buoys* (forkortes *PB*, sidsteleddet udtales som *boys*) er af plastic eller skumgummi og holdes af svømmeren mellem lårene for at holde benene stille under svømningen så kun armtagene giver fremdrift. *Fingerpaddles* (eller *paddles*, *FP*), er små plastikplader man sætter på fingrene for at træne armtagets styrke og effektivitet. *Håndpaddles*, *HP*, er en gang større og dækker hele hånden. Og når vi er ved redskaber: Det hedder *svømmebriller* ikke 'dykkerbriller', når man er *svømmer*.

Forskelligt fra andre sportsjargoner er svømmerjargonen også skriftlig. Til hvert *træningspas* skal der svømmes et program, som kan se ud som i boksen på næste side. Programmet starter altid med opvarmning (*OPV*), også kaldet *indsvømning*, eller *ind*. Og selvfølgelig slutter *passet* med *ud*, *udsvømning*, hvor man svømmer *løst*, dvs. afspændt og i roligt tempo. I mellem disse har vi *hovedserien* (*HS*).

Dette (ret korte) program afkodes sådan: Først svømmes som opvarmning 600 m to gange *P 30*, dvs. med en pause på 30 sek. mellem hver. Den første gang skiftes der for hver 50 m mellem *crawl* (*CR*), *rygcrawl* (*RC*) og *bryst* (*BR*) i denne rækkeføl-

OPV

2 x 600 P. 30

- 1) CR, RC, BR (50)
- 2) 100 IM 50 VF BUP

HS

4 x 400P. 30

- 1) IM (200)
- 2) 8 x 50
- UL: Pace, spec. St. 0.50

L: VF TØ/SØ

- 3) CR VT 3/5 (50) MZ
- 4) 25-50-75-100-75-50-25 (25 fly, 50 ryg, 75 BR, 100 CR)

UD

200 VF

ge. Den anden gang svømmes der først 100 m individuel medley (IM) og derpå 50 m BUP, ben uden plade, efter eget valg (VF, dvs. valgfri). Hovedserien udgøres af distancen 400 m der skal svømmes fire gange med 30 sek. pause mellem hver 400 m. Den første 400 m svømmes som 200 m individuel medley (200 m IM) to gange. Den anden 400 m svømmes som 50 m otte gange med en starttid på 50 sek (St. 0.50). De ulige gange (UL) svømmes som pace, dvs. i et ret hurtigt og jævnt tempo, i svømmerens speciale (spec.), dvs. den disciplin hvor svømmeren er dygtigst i forhold til konkurrenterne. De lige gange (L) er svømmearten igen valgfri, men den første 25 m svømmes

som teknikøvelse (TØ), den anden som skoddeøvelse (SØ), dvs. med armtag i korte cirkel- eller ottetalsbevægelser i vandoverfladen. Den tredje 400 m svømmes som crawl (CR) med zoomers (MZ) med vejtrækning (VT) skiftevis for hver 50 m (50) for hvert tredje og femte (3/5) armtag. Den fjerde 400 m svømmes som pyramide hvor man starter med en kort distance, bygger trinvist op til den længste distance i serien, og så bygger ned igen – svømmearterne er specificeret i parenteser. De 200 m udsvømming er i valgfri (VF) svømmeart.

Stævner

Stævnerne er klimaks for svømmerne. Det er her de får målbart bevis for at den hårde træning har nytte, at de har forbedret sig. I holdkapperne konkurrerer man mod andre klubber. Stævnerne er også tid for forældrene til at træde i aktion – og der skal bruges mange forældre, 20-25 til hver stævnedag, som på kurser har taget modulprøver så de kan udfylde tjanserne som holdledere og officials, dvs. være tidtagere og mål-banevende-dommere. Man kan også uddanne sig til stævnespeaker, starter og led tid (eller ledende tid, dvs. ledende tidtager), som er en ekstra tidtager der har to stopure kørende for hvert løb så der kan skiftes ud hvis den almindelige tidtagers stopur fejler. Under starterne til hvert heat er der dybt koncentreret stilhed i hal-len, og straks starten er gået, bliver der heppet af karsken bælg. Dog ikke

med »Kom så Markus!«, »Hurtigere Daniel!« el.lign. Nej, heppene er korte og afpasset med hvornår svømmeren har hovedet oppe for at trække vejret og kan fx lyde »HEPHEP«, »JEP KAREN«, »UH«, »WUP«, »HÅP«, alle råbt i et højt eller dybt toneleje og ledsaget af fremadgående energiske fagter.

De lange distancer omtales i kortform, fx 2 fri, 8 fri ('200 m fri svømning', '800 m fri svømning'). Og så svømmer svømmerne ikke en distance på en tid, de går distancen og tiden, som i replikken i begyndelsen af artiklen, og de skal jo allerhelst gå pers, svømme i personlig rekordtid.

Sprog, sociologi og identitet

Svømmerjargonen er altså både ret omfattende og på visse områder svær at afkode hvis man ikke er med i gruppen. Den er både mundtlig og, pga. de nedskrevne programmer, skriftlig. Den gør brug af mange velkendte mekanismer for ord- og betydningsdannelse: låneord (dryland, zoomers), udvikling i ordbetydning (gå i betydningen 'svømme'), billedsprog (pyramide, flagstang med klap), orddannelse (fx de alternative svømmearter og ikke mindst afkortninger som bryst, fly og pers) samt forkortelser af forskellige slags (IM, CR, SØ osv.). Herudover ser vi i træningsprogrammerne en nærmest formelagtig måde at angive sammenhængende informationer på.

Det er naturligvis ikke et særsyn at bestemte grupper i samfundet har

en bestemt måde at tale på der deles indbyrdes i gruppen, men ikke med udenforstående. Tænk blot på Oddsets »der er så meget kvinder ikke ved om fodbold«-reklamer der udnytter indforstået fodboldjargon. I moderne sociolingvistik bruges termen 'sprogligt praksisfællesskab' om det at en særlig sprogbrug sammen med ikkesproglige særtræk, fx påklædning, udgør en bestemt social praksis der definerer en gruppe som gruppe. Vi mener det er rimeligt at sige at svømmerjargonen er med til at gøre konkurrencesvømning til et praksisfællesskab. Der hører selvfølgelig mere med til det at have en identitet som svømmer end at vide hvad en pyramide er, eller hvad MZ betyder, fx at have det rigtige klubtøj, tage på træningslejr eller simpelthen bare at vide at man er rigtigt dygtig til noget. Men vi vil vove den påstand at den udbyggede jargon der hører til svømmesporten, medvirker kraftigt til at skabe identiteten at være svømmer.

Tak til informanterne Halfdan Heegård Mørch og Karen Heegård Mørch, Svømmeklubben MK31.

Jan Heegård (f. 1968),
postdoc, CBS

Ida E. Mørch (f. 1968)
videnskoordinator, Dansk Sprognævn

Dusin, snes og score

»Efter filmpremieren var hele scenariet borte og erstattet med dusinvis af dannebrogflag« (KorpusDK). Det lyder ikke helt mundret, for dannebrog er da ikke noget man tæller i dusin, som om det var knapper, blyanter eller lommetørklæder. Der er mange, faktisk dusinvis, af den slags formuleringer i aviser og radio, og det er nærliggende at antage at det kan være engelsk der ligger bag. På engelsk tæller man i *dozens* og *by the dozen* når der skal betegnes at ubestemt, overraskende stort antal: *I've been there dozens of times, people by the dozen*.

Det er nok almindeligere og naturligere i dansk at betegne det samme ubestemte antal med *snes*: *snesevis af flag, jeg har været der en snes gange*. Slår man *snesevis* op i Gyldendals dansk-engelske, får man *by the dozen*. Men det danske *snes* kan naturligvis betegne det præcise antal 20, lige som det engelske *dozen* kan betyde 12 slet og ret.

Snes er et gammelt dansk ord, og det er beslægtet med *snitte* og *snedker*. Det betegner en afskåret pind, som man bl.a. hængte fisk op på. Man har *en tønde sild, en dåse sild og en snes sild*. *Snes* er så at sige emballagen til tyve sild. Efterhånden gik *snes* så

over til kun at betegne antallet 20 og ikke bare tyve sild.

I engelsk har man ordet *score*. Det er beslægtet med det danske *skære* og *skår*, og det betegner oprindeligt et snit i en pind eller et bræt. Sådan en pind brugte man når man skulle holde regnskab med resultatet ved spil og sport. Man snittede eller ridsede et mærke, *score*, for hvert point eller mål, og for oversigtens skyld skar man et større mærke for hver tyve. På den måde kom *score* til at betyde antallet 20, og det kan det stadig i nutidigt engelsk: *three score and ten* (= 70) – men lige som *dozen* også om det ubestemte antal: *I've been there scores of times, a score of people*. Senere kom *score* til også at betegne selve resultatet af et spil: *the score of the tennis final* og det at opnå et sportsresultat: *score a goal*.

Det er denne sidste betydning som nåede til os: *score points, målscorening*, men også om resultater uden for sport: *score kassen, score damer, score en flot karakter i matematik*.

Og når vi nu er ved det engelske *score*: et beslægtet ord er verbet *share*, som altså har samme oprindelse som *score* og *skære*. Men det betyder 'dele': *share a room, share the expenses*. Hertil substantivet *share*, 'andel': *this was my share in the expenses*. For at få fat i den oprinde-

lige betydning skal man tænke på noget meget konkret. Man *deler* en pølse eller et brød ved at *skære* det over, noget til dig og noget til mig. Senere får vi den mere abstrakte betydning, fx *I do not share his*

opinions (jeg deler ikke hans meninger, dem kan han beholde selv).

Til sidst: hvad hedder *en halv snes* på engelsk? Det ser ud til at hedde *a dozen or so, about a dozen*. Vores regnestykke ser ud til at gå op.

Løsninger til Sprogviden

1. Det er kontaminationer, dvs. sammenblandinger af to forskellige udtryk: *måtte + være nødt til; handle + købe ind; kaste handsken + kaste håndklædet i ringen*.
2. Malcolm er skotsk.
3. Indskriften *harja* på Vimosekammen fra ca. 150 e.kr.
4. »Mächtig gewaltig, Egon!«
5. Nej, principielt ikke. Hvis der tilsyneladende er flere, udgør de et fælles subjekt, eller de repræsenterer (ved forkortelse) to forskellige sætninger.
6. tysk (med den præmis, at Europa stopper ved Uralbjergene; ellers russisk).
7. *bælter*.
8. *kvarteret*, dvs. karreen, der i Sverige ofte har navne.
9. *hej!*
10. Landet er Polen på vietnamesisk.
11. *omsagnsled til grundled*.
12. *digital versatile disc*.
13. 'lidt over' er den oprindelige, 'lidt under' den nyere betydning.
14. De skal deles.
15. Nej, men vi har indirekte objekt, som kan have enkelte af de funktioner, dativen har i andre sprog. Vi har dog forstenede dativformer i fx *i tide, i live* osv.
16. tyrkisk og baskisk.
17. *myneer* eller *mijneer*.
18. på Jydsk > på jysk (2 fejl), krem > creme (1 eller 2 fejl), as (2 fejl), ketcher > ketsjer, it-kendskab (2 fejl).
- 19: *slash*.
- 20: *Doppelpunkt*.
- 21: *anførselstegn, citationstegn, gåseøjne*.
- 22: I børnebogen *Lange Peter Madsen* af Halfdan Rasmussen (1950).
- 23: Det kyrilliske.
- 24: *Sono danese*.
- 25: Hansen (efter 1. Jensen og 2. Nielsen).

Sprogviden

1. Hvad har følgende ordforbindelser til fælles: *handle ind*, *måtte nødt til* og *kaste handsken i ringen*?
2. Hvor er Malcolm traditionelt drengenavn?
3. Hvad er Danmarks ældste runeindskrift?
4. Hvad er Benny fra Olsenbandens signaturudtryk i den tyske version?
5. Kan der være mere end ét subjekt i en sætning?
6. Hvad er Europas største modersmål?
7. Hvad kalder man i militært fagsprog *larvefødder*?
8. Hvad står forkortelsen *kv* for i svenske byadresser, og hvad betyder den?
9. Hvad betyder *jambo* på swahili?
10. Hvilket land er dette på hvilket sprog: *Ba Lan*?
11. Hvad er den skolegrammatiske betegnelse for *subjektsprædikat*?
12. Hvad gemmer sig bag forkortelsen *dvd*?
13. Godt i forbindelse med talangivelser, fx *godt 100*, er et pendulord; betydningen svinger frem og tilbage, alt efter sprogbruger. Hvad er den oprindelige, og hvad er den nye betydning?
14. Skal *oven/over* og *neden/under* deles eller skrives sammen i denne sammenhæng: *Lige oven/over neden/under den ligger der en efterladt taske*?
15. Har vi dativ i dansk?
16. Hvilket eller hvilke af disse sprog (hhv. sprogvarianter) er ikke indoeuropæisk(e): *svensk, tyrkisk, baskisk, afrikaans, australsk, engelsk, persisk*?
17. Hvad er det nederlandske ord for *hr.* som tiltaleform?
18. Hvor er der fejl i dette materiale – og hvor mange – ifølge den aktuelle retskrivning: *TV og radio, på Jydsk, A/S, Linie Aquavit, korrespondance, højtaler, krem, ketcher, IT – kendskab*?
19. Hvad hedder *skråstreg* på engelsk?
20. Og *kolon* på tysk?
21. Nævn tre forskellige danske betegnelser for disse tegn: » «
22. I hvilket værk optræder disse ord: »løbehjul og stigesprøjte«?
23. Hvad kalder man det alfabet, der bruges i Hviderusland?
24. Hvordan siger man *Jeg er dansker* på italiensk?
25. Hvad er det tredjehyppigste danske efternavn?

KF